แนวทางการจัดการพื้นที่สีเขียวในศาสนสถานอย่างยั่งยืน
The Sustainable Management of Green Areas for Religious Places

เจษฎาพร กิติเวชานนท์ และ วราลักษณ์ คงอ้วน
นักศึกษาปริญญาโท อาจารย์ประจำสาขาวิชาการผังเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาสัดส่วนพื้นที่สีเขียวยั่งยืน[1] ในศาสนสถาน ความคิดเห็นของประชาชนต่อการจัดการพื้นที่สีเขียวและเสนอแนะแนวทางการจัดการพื้นที่สีเขียวยั่งยืนที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนและแผนปฏิบัติการเชิงนโยบายด้านการจัดการพื้นที่สีเขียวที่เกี่ยวข้อง โดยพิจารณาเขตยานนาวาเป็นพื้นที่ศึกษา ผลจากการศึกษาพบว่า เขตยานนาวาเป็นที่ตั้งของพุทธศาสนสถานที่สำคัญของกรุงเทพมหานครจำนวนทั้งสิ้น 9 แห่ง ได้แก่ วัดโพธิ์แมนคุณาราม วัดช่องลม วัดช่องนนทรี วัดคลองภูมิ วัดคลองใหม่ วัดด่าน วัดปริวาศ วัดทองบน และวัดดอกไม้ ซึ่งเมื่อพิจารณาพื้นที่สีเขียวในพุทธศาสนสถานดังกล่าว พบว่าไม่มีวัดใดที่มีพื้นที่สีเขียวยั่งยืนสอดคล้องกับมาตรฐานที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกำหนดไว้ นอกจากนี้ ในส่วนของผลจากแบบสอบถามพบว่าร้อยละ 100 ของประชาชนที่ทำแบบสอบถามมีความคิดเห็นตรงกันว่า วัดทุกแห่งในเขตยานนาวาควรมีการจัดการพื้นที่สีเขียวให้ดีขึ้น แนวทางการจัดการพื้นที่สีเขียวยั่งยืนในอนาคตจึงควรเพิ่มพื้นที่สีเขียวในลักษณะของไม้ยืนต้นและสวนแนวตั้ง ปรับปรุงพื้นที่ให้มีพื้นผิวดาดแข็งน้อย เสริมสร้างเอกลักษณ์ของพื้นที่ริมน้ำให้มีความโดดเด่นและให้การสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐ

คำสำคัญ: แนวทางการจัดการอย่างยั่งยืน, พื้นที่สีเขียว, ศาสนสถาน, เขตยานนาวา

Abstract

This study employed Yannawa District as a case study with aims to study percentage of sustainable green areas in the religious places, to view public needs towards green areas managements in the religious places, and to suggest sustainable management for green areas in accordance with the public needs and the action plan. The study found Yannawa District homes nine of Bangkok's important Buddhist temples, namely, Wat Pho Man Khunaram, Wat Chonglom, Wat Chong Nonsee, Wat Khlong Phum, Wat Khlong Mai, Wat Dan, Wat Pariwat, Wat Thong Bon and Wat Dok Mai. These temples have much less sustainable green areas than the standards recommended by Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning. Moreover, the results of the questionnaire survey pointed out that 100 percent of the respondents would like to see better management of green areas in all temples in Yannawa district. Guidelines for developing green areas in the future should focus on increasing perennial plants and vertical gardens as well as reducing hardscape at the same time. Moreover, the identity of waterfront area should be highlighted. Lastly, the government should allocate more budgets on this issue.

Keyword: The Sustainable Management, Green Areas, Religious Place, Yannawa District

[1] พื้นที่สีเขียวยั่งยืน หมายถึง พื้นที่สีเขียวที่มีไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ (ต้นไม้ที่มีอายุยืนหลายปี เมื่อโตเต็มที่จะมีทรงพุ่มไม่น้อยกว่า 5 ตารางเมตร มีความสูงไม่น้อยกว่า 5 เมตร มีเส้นรอบวงโคนต้นไม่น้อยกว่า 50 เซนติเมตร) เป็นองค์ประกอบหลัก และได้รับการดูแล บำรุงรักษาให้คงอยู่อย่างยั่งยืน (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2550)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1. บทนำ

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้จัดทำแผนปฏิบัติการเชิงนโยบายด้านการจัดการพื้นที่สีเขียวชุมชนเมืองอย่างยั่งยืนขึ้น เพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางการเพิ่มพื้นที่สีเขียวยั่งยืนอย่างบูรณาการและผลักดันให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและทุกภาคส่วน ทั้งภาคเอกชนและประชาชนร่วมกันพัฒนา ดูแลและรักษาพื้นที่สีเขียวให้คงอยู่ แนวทางหนึ่งจากแผนปฏิบัติการฯ ดังกล่าว คือการนำร่องการเพิ่มพื้นที่สีเขียวยั่งยืนในแปลงที่ดินของศาสนสถาน โดยศาสนสถานที่ไม่ได้มีการก่อสร้างใหม่หรือศาสนสถานที่ก่อสร้างใหม่ในพื้นที่เดิมให้มีพื้นที่สีเขียวอย่างน้อยร้อยละ 30 ของแปลงที่ดินและเป็นพื้นที่สีเขียวยั่งยืน เพื่อเป็นแหล่งนันทนาการให้บริการแก่ชุมชนในด้านการพักผ่อนหย่อนใจและประโยชน์ต่อสภาพแวดล้อมทั้งในแง่ของการกรองฝุ่นละออง การลดอุณหภูมิของเมือง ฯลฯ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในส่วนของการนำแผนฯ ไปสู่การปฏิบัติ พบว่า ศาสนสถานจำนวนมากยังขาดการดำเนินการตามแนวทางที่ระบุไว้ในแผนฯ เช่น ศาสนสถานประเภทวัดหรือพุทธศาสนสถานทั้ง 9 แห่งในเขตยานนาวา ได้แก่ วัดดอกไม้ วัดคลองภูมิ วัดทองบน วัดด่าน วัดโพธิ์แมนคุณาราม วัดปริวาศ วัดช่องนนทรี วัดคลองใหม่และวัดช่องลม ล้วนมีลักษณะการใช้พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นอาคารสิ่งก่อสร้าง ลานคอนกรีตและลานจอดรถ ขาดซึ่งการดำเนินการพัฒนาหรือปรับปรุงพื้นที่ภายในวัดให้มีพื้นที่สีเขียวยั่งยืนแต่อย่างใด

จากข้อมูลที่กล่าวข้างต้น การกำหนดแนวทางการจัดการพื้นที่สีเขียวในศาสนสถานอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาเขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร โดยการศึกษาและวิเคราะห์สัดส่วนพื้นที่สีเขียวยั่งยืนในศาสนสถาน ความคิดเห็นของประชาชนต่อการจัดการพื้นที่สีเขียวจึงเป็นการวิจัยที่จะส่งเสริมให้เกิดการเพิ่มหรือการจัดการพื้นที่สีเขียวอย่างยั่งยืน อันก่อให้เกิดประโยชน์ต่อคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนและเป็นการเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้คนเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตในการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ขอบเขตด้านพื้นที่ครอบคลุมพื้นที่เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาหรือฝั่งพระนคร คิดเป็นพื้นที่ทั้งสิ้น 16.66 ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ 1,041.37 ไร่ แบ่งการปกครองออกเป็น 2 แขวง ได้แก่ แขวงช่องนนทรีและแขวงโพงพาง ในส่วนขอบเขตด้านเนื้อหามุ่งเน้นการศึกษาพื้นที่สีเขียวที่ก่อให้เกิดประโยชน์ด้านการพักผ่อน ซึ่งมีบรรยากาศและภูมิทัศน์โดยรอบส่งเสริมให้เกิดความสงบทางด้านจิตใจและเพื่อประกอบกิจกรรมในศาสนพิธีต่างๆ ของศาสนสถานและชุมชน โดยทำการศึกษาศาสนสถานเฉพาะกรณีพุทธศาสนสถาน เนื่องด้วยสัดส่วนของประชากรในพื้นที่ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ อีกทั้งพุทธศาสนสถานดังกล่าวเปิดให้ประชาชนจากทุกพื้นที่ประกอบกิจกรรมทางด้านศาสนาเป็นประจำทุกวัน

3. วิธีการวิจัยและกรอบการวิจัย

การวิจัยนี้เริ่มต้นจากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับพื้นที่สีเขียว แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการพื้นที่สีเขียวอย่างยั่งยืน นโยบายและข้อกำหนดเกี่ยวกับการจัดการพื้นที่สีเขียวอย่างยั่งยืนในประเทศไทย เพื่อเป็นกรอบและแนวคิดในการรวบรวมและศึกษาข้อมูลทั้งทางด้านปฐมภูมิ (โดยการสำรวจพื้นที่และการจัดทำแบบสอบถาม) และด้านทุติยภูมิ (ข้อมูลกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม) และนำไปสู่การวิเคราะห์ความต้องการของประชาชนที่มีต่อการจัดการพื้นที่สีเขียวในศาสนสถานและความสอดคล้องของการจัดการพื้นที่สีเขียวในปัจจุบันกับแผนปฏิบัติการเชิงนโยบายด้านการจัดการพื้นที่สีเขียวชุมชนเมืองอย่างยั่งยืน อันเป็นประโยชน์ต่อการเสนอแนะแนวทางการจัดการพื้นที่สีเขียวในศาสนสถานอย่างยั่งยืนได้ (รูปที่ 1)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

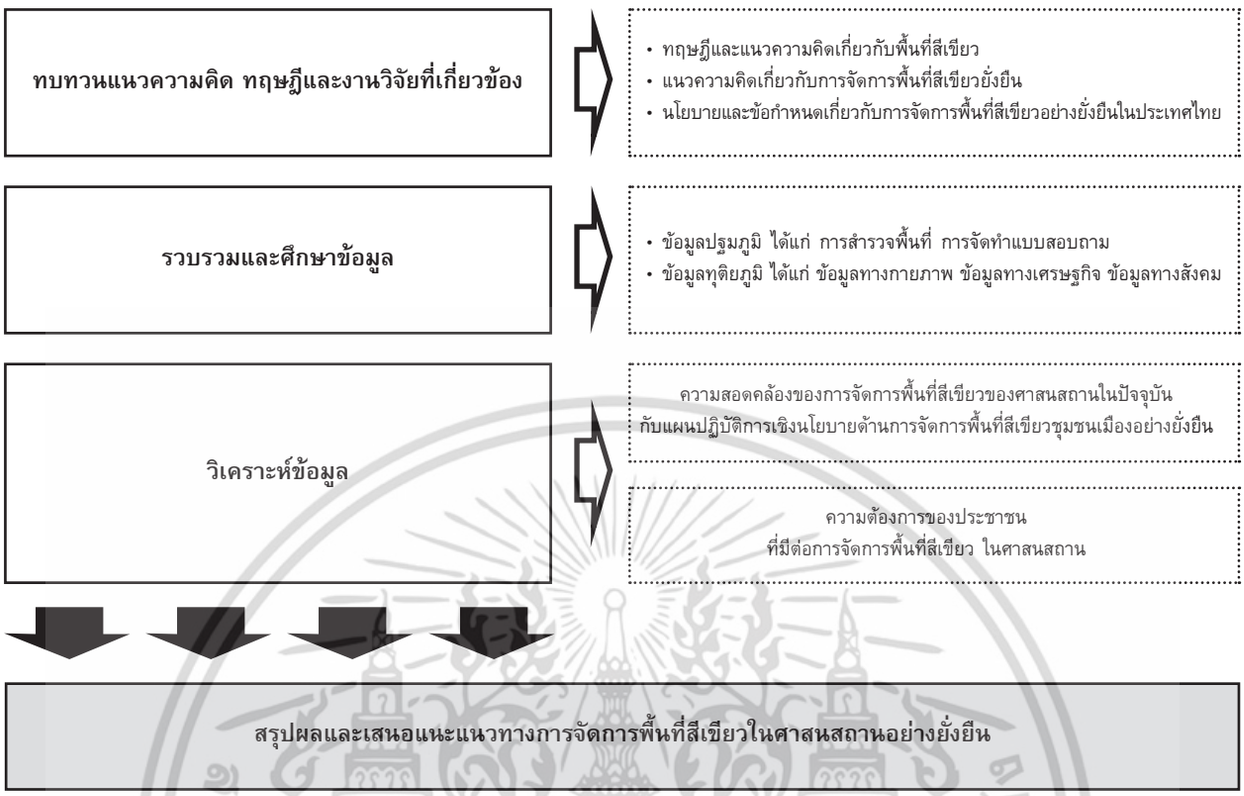

รูปที่ 1 วิธีการวิจัย
ที่มา : จากการทบทวนทฤษฎีและแนวความคิดที่เกี่ยวข้อง (2552)

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 วิธี ได้แก่ 1) ในการวิเคราะห์หาสัดส่วนพื้นที่สีเขียวใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) และการสำรวจภาคสนามเป็นสำคัญ 2) ในการศึกษาความคิดเห็นของประชาชนทั่วไปที่เข้ามาใช้บริการภายในวัดใช้การจัดทำแบบสอบถาม ซึ่งใช้วิธีการคำนวณกลุ่มตัวอย่างประชากรจากสูตรของ W.G.Cochran (1953) เป็นจำนวนทั้งสิ้น 140 ชุด แบบสอบถามมีโครงสร้างคำถามทั้งในลักษณะปลายปิดและปลายเปิด แบ่งคำถามในการสอบถามออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ข้อมูลเกี่ยวกับการเข้ามาใช้พื้นที่ในวัด ข้อมูลความพึงพอใจเกี่ยวกับการเข้ามาใช้พื้นที่ภายในวัดและข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการพื้นที่สีเขียวภายในวัด

5. ผลการวิจัยและการอภิปรายผล

ผลการวิจัยสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเด็นที่สำคัญ ได้แก่ สถานการณ์ปัจจุบันของพื้นที่สีเขียวในพุทธศาสนา ความสอดคล้องของพื้นที่สีเขียวกับแผนปฏิบัติการฯ และความต้องการของประชาชนที่มีต่อการจัดการพื้นที่สีเขียว

5.1 สถานการณ์ปัจจุบันของพื้นที่สีเขียวในพุทธศาสนา พุทธศาสนสถานในเขตยานนาวามีจำนวนทั้งสิ้น 9 แห่ง ได้แก่ วัดดอกไม้ วัดคลองภูมิ วัดทองบน วัดด่าน วัดโพธิ์แมนคุณาราม วัดปริวาศ วัดช่องนนทรี วัดคลองใหม่และวัดช่องลม (รูปที่ 2) ขนาดพื้นที่วัดโดยเฉลี่ยมีขนาดมากกว่า 5 ไร่ รายละเอียดสถานการณ์ปัจจุบันของพื้นที่สีเขียวในแต่ละวัดมีดังนี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

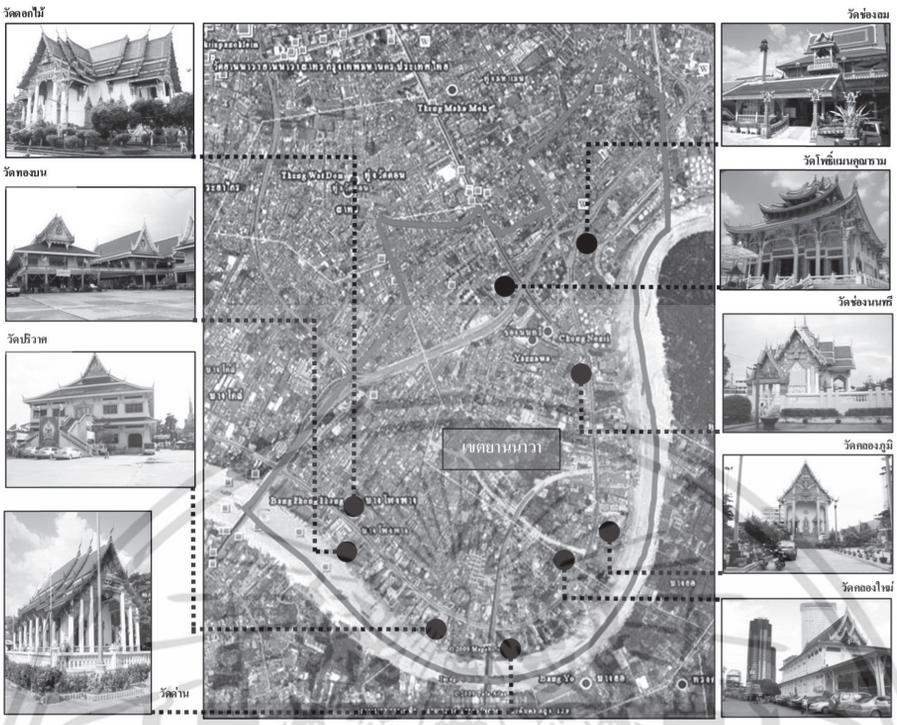

รูปที่ 2 การกระจายตัวของพุทธศาสนสถานในเขตยานนาวา
ที่มา : จากการศึกษาและสำรวจภาคสนาม (2552)

- **วัดโพธิ์แมนคุณาราม** เป็นวัดที่มีพื้นที่กว้างขวาง ภายในเน้นความโล่งและเป็นระเบียบ ไม่มีพื้นที่สีเขียวที่เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ที่ให้ร่มเงาและความร่มรื่นสำหรับประชาชนที่เข้ามาใช้พื้นที่ เนื่องจากการตกแต่งสถานที่นิยมใช้ไม้กระถางหรือไม้พุ่มเตี้ย บริเวณสองฝั่งทางเข้าอุโบสถมีการจัดสวนแบบจีน แต่สภาพพื้นที่รกร้าง พื้นที่สีเขียวของวัดโพธิ์แมนคุณารามมีจำนวนทั้งสิ้น 2,755.04 ตารางเมตรหรือร้อยละ 14.71 ของพื้นที่วัดทั้งหมด

- **วัดช่องลม** วัดมีขนาดพื้นที่เล็ก ลักษณะการใช้พื้นที่เน้นการสร้างลานคอนกรีตและอาคารสังฆาวาสเป็นหลัก รูปแบบพื้นที่สีเขียวที่เกิดขึ้นมักใช้ไม้กระถางประดับตกแต่งเฉพาะในจุดที่สำคัญ เช่น บริเวณโดยรอบอุโบสถใหญ่ เป็นต้น ไม่มีพื้นที่สีเขียวในลักษณะไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ที่ทำให้เกิดความร่มเงาหรือมุมสวนหย่อมสำหรับพักผ่อนในบริเวณวัด พื้นที่สีเขียวที่มีในปัจจุบันของวัดช่องลมมีจำนวนทั้งสิ้น 100.56 ตารางเมตรหรือร้อยละ 2.02 ของพื้นที่วัดทั้งหมด

- **วัดช่องนนทรี** พื้นที่วัดแบ่งเป็นสัดส่วนชัดเจนระหว่างพื้นที่ประกอบกิจกรรมในศาสนพิธี ลานจอดรถและอุโบสถ มีบริเวณพื้นที่สีเขียวที่เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ให้ร่มเงาแก่พื้นที่และจุดพักผ่อนเชื่อมต่อระหว่างวัดกับชุมชน พื้นที่สีเขียวของวัดช่องนนทรีมีจำนวนทั้งสิ้น 2,634.10 ตารางเมตรหรือร้อยละ 10.6 ของพื้นที่วัดทั้งหมด

- **วัดคลองภูมิ** เป็นวัดที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่ ลักษณะการใช้พื้นที่เป็นลานคอนกรีต ในส่วนของพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยามีการปลูกไม้ยืนต้นให้ความร่มรื่น สำหรับบริเวณอุโบสถเน้นการตกแต่งด้วยไม้ยืนต้นขนาดกลางและไม้กระถาง พื้นที่สีเขียวในวัดคลองภูมิมีจำนวนทั้งสิ้น 3,668.25 ตารางเมตรหรือร้อยละ 18.08 ของพื้นที่วัดทั้งหมด

- **วัดคลองใหม่** ลักษณะการใช้พื้นที่โดยรวมเป็นลานคอนกรีตกว้าง ซึ่งใช้เป็นที่จอดรถให้กับชุมชนในบริเวณใกล้เคียง มีการปลูกไม้ยืนต้นขนาดใหญ่สลับกับไม้กระถางในบริเวณรอบอุโบสถ ภายในวัดไม่มีพื้นที่สำหรับนั่งเล่นหรือพักผ่อน พื้นที่สีเขียวในวัดคลองใหม่มีจำนวนทั้งสิ้น 611.82 ตารางเมตรหรือร้อยละ 10.30 ของพื้นที่วัดทั้งหมด

- **วัดด่าน** พื้นที่ในบริเวณกลุ่มอาคารเขตสังฆาวาสหรือกุฏิพระมีการปลูกไม้ยืนต้นขนาดใหญ่โดยรอบ ส่วนในบริเวณพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยามีพันธุ์ไม้ยืนต้นขนาดเล็กเรียงเป็นแนวยาวสลับกับที่บรรจุอัฐิ พื้นที่บริเวณนี้อยู่ในสภาพรกร้าง พื้นที่สีเขียวในวัดด่านมีจำนวนทั้งสิ้น 4,226.04 ตารางเมตรหรือคิดเป็นร้อยละ 15.05 ของพื้นที่วัดทั้งหมด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- **วัดปริวาศ** วัดมีทำเลที่ตั้งอยู่ติดกับโรงเรียนวัดปริวาส ขนาดพื้นที่กว้างขวางและมีพื้นที่บางส่วนติดริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา การปลูกไม้ยืนต้นขนาดใหญ่สามารถพบเห็นในบริเวณริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาและบริเวณรอบอุโบสถ อย่างไรก็ตาม พื้นที่บริเวณลานจอดรถ พื้นที่รอบเมรุวัดหรือในบริเวณทางเดินไม่มีการปลูกไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ พื้นที่สีเขียวในวัดปริวาศมีจำนวนทั้งสิ้น 3,273.53 ตารางเมตรหรือร้อยละ 10.89 ของพื้นที่วัดทั้งหมด

- **วัดทองบน** พื้นที่ส่วนใหญ่ของวัดเป็นลานคอนกรีต มีไม้ยืนต้นขนาดกลางและไม้กระถางประดับตกแต่งในบริเวณดังกล่าวเล็กน้อย พื้นที่พักผ่อนพบเห็นได้ในบริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งมีการปลูกต้นไทรขนาดใหญ่เรียงเป็นแถวยาว พื้นที่สีเขียวในวัดทองบนมีจำนวนทั้งสิ้น 3,194.16 ตารางเมตรหรือร้อยละ 17.56 ของพื้นที่วัดทั้งหมด

- **วัดดอกไม้** ลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นลานคอนกรีต ซึ่งใช้เป็นพื้นที่จอดรถของคนในชุมชนใกล้เคียงและเป็นพื้นที่จัดตลาดนัดในวันพุธ พื้นที่สีเขียวมีลักษณะเป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางผสมกับไม้พุ่มเตี้ยและหญ้า พบเห็นในบริเวณโดยรอบอุโบสถและบริเวณริมรั้ว ไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ที่ให้ร่มเงาค่อนข้างมีน้อย พื้นที่สีเขียวในวัดดอกไม้มีจำนวนทั้งสิ้น 5,192.15 ตารางเมตรหรือร้อยละ 24.35 ของพื้นที่วัดทั้งหมด

5.2 ความสอดคล้องของพื้นที่สีเขียวกับแผนปฏิบัติการฯ เมื่อพิจารณาสัดส่วนของพื้นที่สีเขียวยั่งยืนของวัดแต่ละแห่งโดยการคำนวณพื้นที่สีเขียวยั่งยืน[2] จากลักษณะพื้นที่สีเขียวที่มีไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ปกคลุมในระยะทรงพุ่ม 5 ตารางเมตร ด้วยวิธีการวิเคราะห์ด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์และการสำรวจภาคสนาม (ตารางที่ 1) พบว่า วัดดอกไม้เป็นวัดที่มีสัดส่วนพื้นที่สีเขียวสูงที่สุดคือ ร้อยละ 24.35 (5,192.15 ตารางเมตร) รองลงมาคือ วัดทองบนร้อยละ 10.68 (1,942 ตารางเมตร) และวัดคลองภูมิร้อยละ 7.12 (1,444 ตารางเมตร) ตามลำดับ วัดที่ไม่พบพื้นที่สีเขียวยั่งยืนเลยได้แก่ วัดช่องลม ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบสัดส่วนพื้นที่สีเขียวยั่งยืนดังกล่าวกับมาตรฐานแนวทางตามแผนปฏิบัติการเชิงนโยบายด้านการจัดการพื้นที่สีเขียวชุมชนเมืองอย่างยั่งยืนของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่กำหนดให้มีการนำร่องจัดทำพื้นที่สีเขียวอย่างน้อยร้อยละ 30 ของแปลงที่ดินและเป็นพื้นที่สีเขียวยั่งยืนของศาสนสถานทั่วไปแล้ว จึงพบว่า **ไม่มีวัดใดในเขตยานนาวามีพื้นที่สีเขียวตามเกณฑ์มาตรฐานที่ได้มีการกำหนดเอาไว้**

ตารางที่ 1 ขนาดและสัดส่วนพื้นที่สีเขียว พื้นที่สีเขียวยั่งยืนของพุทธศาสนสถานในเขตยานนาวา พ.ศ.2552

วัด	พื้นที่รวม		พื้นที่สีเขียว		พื้นที่สีเขียวยั่งยืน	
	ตร.ม.	ร้อยละ	ตร.ม.	ร้อยละ	ตร.ม.	ร้อยละ
วัดดอกไม้	21,323	100.00	5,192.15	24.35	5,192.15	24.35
วัดคลองภูมิ	20,289	100.00	3,668.25	18.08	1,444.00	7.12
วัดทองบน	18,190	100.00	3,194.16	17.56	1,942.00	10.68
วัดด่าน	28,080	100.00	4,226.04	15.05	1,516.70	5.40
วัดโพธิ์แมนคุณาราม	18,729	100.00	2,755.04	14.71	704.60	3.76
วัดปริวาศ	30,060	100.00	3,273.53	10.89	1,671.00	5.56
วัดช่องนนทรี	24,850	100.00	2,634.10	10.60	978.83	3.94
วัดคลองใหม่	5,940	100.00	611.82	10.30	213.20	3.59
วัดช่องลม	4,978	100.00	100.56	2.02	0.00	0.00

ที่มา : จากการสำรวจภาคสนาม (2552) และการวิเคราะห์ด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (2548)

[2] พื้นที่สีเขียวยั่งยืน หมายถึง พื้นที่สีเขียวที่มีไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ (ต้นไม้ที่มีอายุยืนหลายปี เมื่อโตเต็มที่จะมีทรงพุ่มไม่น้อยกว่า 5 ตารางเมตร มีความสูงไม่น้อยกว่า 5 เมตร มีเส้นรอบวงโคนต้นไม่น้อยกว่า 50 เซนติเมตร) เป็นองค์ประกอบหลัก และได้รับการดูแล บำรุงรักษาให้คงอยู่อย่างยั่งยืน (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2550)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5.3 ความคิดเห็นของประชาชน ความคิดเห็นที่ได้จากประชาชนสามารถแยกออกเป็น 2 เรื่อง ได้แก่ ความพึงพอใจเกี่ยวกับการเข้ามาใช้พื้นที่ภายในวัดและความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการพื้นที่สีเขียวภายในวัด ซึ่งสามารถสรุปผลได้ดังนี้

- **ความพึงพอใจเกี่ยวกับการเข้ามาใช้พื้นที่ภายในวัด**

จากการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างโดยแบ่งช่วงคะแนนในการประเมินออกเป็น 3 ระดับ คือ พึงพอใจมาก ปานกลางและน้อย ผลการเก็บข้อมูล พบว่า ประชาชนมากกว่าร้อยละ 70 มีความพึงพอใจในระดับปานกลาง ในเรื่องความสะดวกในการเข้าถึง การจัดการพื้นที่ภายในของวัดอย่างเป็นสัดเป็นส่วนและกิจกรรมต่างๆ ที่วัดจัดขึ้นในแต่ละวัน ส่วนความพึงพอใจทางด้านการจัดภูมิทัศน์ภายในให้มีความสวยงามร่มรื่น การจัดให้มีพื้นที่สีเขียวร่มรื่นขนาดใหญ่หรือตามจุดต่างๆ เพื่อการพักผ่อน และการมีพื้นที่สำหรับนั่งพัก พบปะพูดคุยอย่างเพียงพอ พบว่า ส่วนใหญ่ (มากกว่าร้อยละ 50) มีความพึงพอใจอยู่ในระดับน้อย ผลจากการเก็บข้อมูลดังกล่าว ยังพบว่า ประชาชนต่ำกว่าร้อยละ 30 มีความพึงพอใจในทุกเรื่อง

สำหรับความพึงพอใจต่อการจัดการพื้นที่สีเขียวบริเวณพื้นที่ต่าง ๆ ในปัจจุบันของวัด พบว่า ประชากรจำนวนมาก (ร้อยละ 72.9) มีความพึงพอใจต่อการจัดการพื้นที่สีเขียวในบริเวณอุโบสถใหญ่ของวัดอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนในบริเวณพื้นที่อื่นๆ ของวัดประชาชนส่วนแต่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับน้อยแทบทั้งสิ้น ได้แก่ พื้นที่บริเวณลานจอดรถ พื้นที่ลานกว้างในการจัดกิจกรรมประเพณี พื้นที่บริเวณโดยรอบศาลาอเนกประสงค์ พื้นที่บริเวณโดยรอบเมรุวัด

- **ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการพื้นที่สีเขียวภายในวัด**

กลุ่มตัวอย่างประชากรในพื้นที่ทั้งหมด (ร้อยละ 100) มีความคิดเห็นว่า ในทุกวัดควรมีการจัดการพื้นที่สีเขียวให้ดีขึ้น 3 ลำดับแรก ได้แก่

ลำดับที่ 1 ร้อยละ 64.3 ระบุว่า **"พื้นที่บริเวณลานจอดรถ"** ได้แก่ การเพิ่มต้นไม้ให้มีความร่มรื่นหรือการปลูกเป็นพื้นหญ้าหรือบล๊อกคอนกรีตมีรูเพื่อปลูกหญ้าตรงกลาง เป็นต้น

ลำดับที่ 2 ร้อยละ 61.4 ระบุว่า **"พื้นที่บริเวณติดริมฝั่งคลองหรือแม่น้ำ"** ได้แก่ การปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบให้มีความสวยงามร่มรื่น การมีพื้นที่สำหรับนั่งพักผ่อน ชมทิวทัศน์ ทำกิจกรรมต่างๆ อาทิ ให้อาหารปลา ลอยกระทงในช่วงเทศกาล เป็นต้น

ลำดับที่ 3 ร้อยละ 53.6 ระบุว่า **"พื้นที่มุมสวนหย่อม หรือมุมพักผ่อนร่มรื่นขนาดเล็ก"** ได้แก่ การตัดแต่งพรรณไม้ไม่ให้รกร้าง การจัดวางต้นไม้หรือพื้นที่ขึ้นใหม่เพื่อให้สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้

6. สรุปผล

จากผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น จึงสามารถสรุปผลการวิจัยได้ว่า ไม่มีพุทธศาสนสถานใดที่มีสัดส่วนพื้นที่สีเขียวยั่งยืนสอดคล้องกับแผนปฏิบัติการเชิงนโยบายด้านการจัดการพื้นที่สีเขียวชุมชนเมืองอย่างยั่งยืนตามที่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกำหนดให้ศาสนสถานมีพื้นที่สีเขียวอย่างน้อยร้อยละ 30 ของแปลงที่ดินและเป็นพื้นที่สีเขียวอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ ผลจากแบบสอบถามร้อยละ 100 ของประชาชนที่ทำแบบสอบถามมีความคิดเห็นตรงกันว่าพุทธศาสนสถานทุกแห่งในเขตยานนาวาควรมีการจัดการพื้นที่สีเขียวให้ดีขึ้น โดยพื้นที่สีเขียวที่ควรมีการจัดการเพิ่มเติม 3 ลำดับแรก คือ พื้นที่ลานจอดรถ พื้นที่บริเวณติดริมฝั่งคลองหรือแม่น้ำและพื้นที่สวนหย่อมหรือมุมพักผ่อนขนาดเล็กตามลำดับ การวิจัยนี้จึงเสนอแนวทางการจัดการพื้นที่สีเขียวในศาสนสถานที่มุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืน จึงมีรายละเอียด ดังนี้

1. การปลูกไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ ให้ร่มเงาแก่พื้นที่ สามารถดำเนินการในพื้นที่บริเวณลานจอดรถ ลานกิจกรรมประเพณี พื้นที่รกร้างส่วนหนึ่งส่วนใด พื้นที่สองข้างทางเดินเท้าและริมถนน ซึ่งต้นไม้ใหญ่ในลักษณะนี้อาจเป็นชนิดพันธุ์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เดียวกัน เพื่อให้เกิดความความสม่ำเสมอและการดูแลจัดการง่าย เป็นไม้ยืนต้นที่ให้ร่มเงา หลีกเลี่ยงไม้ผลัดใบ ไม้ดอกไม้ผลที่ร่วงหล่นง่าย (รูปที่ 3)

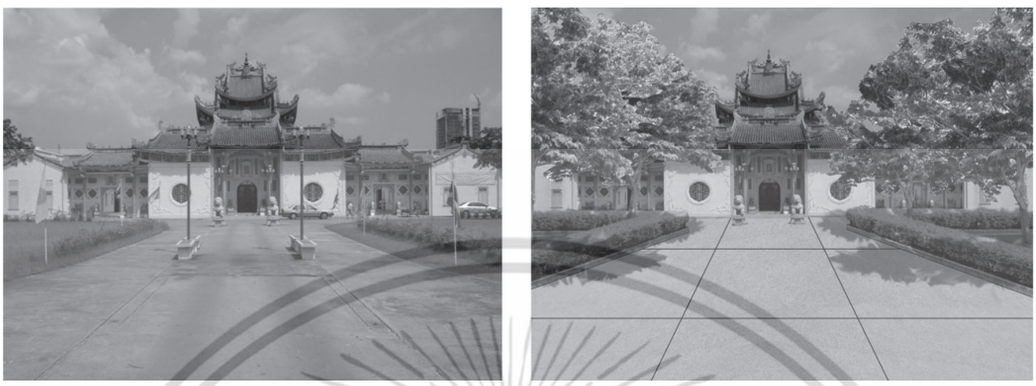

ก่อน **หลัง**

รูปที่ 3 ตัวอย่างการดำเนินการจัดการพื้นที่สีเขียวยั่งยืนโดยการปลูกต้นไม้ใหญ่ให้ร่มเงากับพื้นที่ในวัดโพธิ์แมนคุณาราม
ที่มา : จากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล (2553)

2. ปรับปรุงพื้นที่ให้มีพื้นผิวดาดแข็งน้อยและใช้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการเลือกพื้นปูวัสดุซึมน้ำ (Porous Paving) เพื่อลดการสะท้อนความร้อนของพื้นคอนกรีตและอัตราเสี่ยงการเกิดภาวะน้ำท่วมขังภายในพื้นที่ บริเวณที่มีความเหมาะสมต่อการนำไปปรับปรุง ได้แก่ พื้นที่บริเวณลานจอดรถ ลานกิจกรรม ทางเดินเท้า เป็นต้น (รูปที่ 4)

ก่อน **หลัง**

รูปที่ 4 ตัวอย่างการจัดการพื้นที่สีเขียวยั่งยืนโดยการปรับปรุงพื้นผิวดาดแข็งและปลูกต้นไม้ขนาดใหญ่ในวัดโพธิ์แมนคุณาราม
ที่มา : จากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล (2553)

3. เพิ่มพื้นที่สีเขียวในลักษณะของไม้พุ่ม ไม้ยืนต้น และไม้คลุมดิน ผสมผสานกับสนามหญ้า ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในแง่ของการชะลอการไหลของน้ำลงสู่ผิวดินและเป็นการสร้างบรรยากาศบริเวณโดยรอบให้มีความสวยงาม อีกทั้งค่าบำรุงรักษามีจำนวนไม่มากเท่ากับสนามหญ้าทั้งหมด การเพิ่มพื้นที่สีเขียวดังกล่าว ควรเกิดขึ้นในบริเวณรอบเมรุวัด อุโบสถ พื้นที่เก็บอัฐิหรือพื้นที่รกร้างต่างๆ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4. พัฒนาพื้นที่ติดริมน้ำโดยการเสริมสร้างเอกลักษณ์ของพื้นที่ให้มีความโดดเด่นมากยิ่งขึ้นและเปิดให้ประชาชนเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ โดยการส่งเสริมให้มีพื้นที่สีเขียวในลักษณะของพรรณไม้ขนาดใหญ่ให้ร่มเงาปกคลุมแก่พื้นที่อย่างเหมาะสม จัดวางองค์ประกอบพื้นที่ให้มีภูมิทัศน์ที่งดงาม มีพื้นที่สำหรับนั่งเล่นหรือพักผ่อนอย่างเพียงพอ ดูแลพื้นที่อย่างสม่ำเสมอให้มีความสะอาด เป็นระเบียบ

5. การเพิ่มพื้นที่สีเขียวในลักษณะสวนแนวตั้ง สำหรับวัดซึ่งเหลือพื้นที่ว่างอยู่น้อย ควรมีการจัดการพื้นที่สีเขียวในลักษณะสวนแนวตั้ง เพื่อประหยัดเนื้อที่ใช้สอย สวนแนวตั้งดังกล่าวจะก่อให้เกิดความสวยงามร่มรื่นและช่วยลดความแข็งกระด้างของวัสดุพื้นดาดแข็ง ตัวอย่างบริเวณพื้นที่ที่เสนอแนะให้มีการจัดทำเป็นสวนแนวตั้งของวัด ได้แก่ พื้นที่บริเวณทางเดินริมรั้ว บริเวณตามเสาหรือจุดสำคัญต่างๆ ภายในอาคารของวัดและพื้นที่บริเวณท่าน้ำ เป็นต้น

6. การจัดการงบประมาณ เนื่องจากการจัดทำพื้นที่สีเขียวไม่ว่าจะในลักษณะใดก็ตามย่อมต้องใช้งบประมาณในการจัดทำ ซึ่งเป็นภาระหนักของวัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ กรุงเทพมหานครควรให้การสนับสนุน เพื่อให้การดำเนินโครงการสามารถนำไปสู่กระบวนการปฏิบัติได้จริง

จากข้อเสนอแนะดังกล่าวข้างต้น เมื่อนำไปประยุกต์ใช้กับวัดในพื้นที่แล้ว พบว่า จะสามารถช่วยเพิ่มสัดส่วนของพื้นที่สีเขียวอย่างยั่งยืนให้มากขึ้นและมีแนวโน้มสอดคล้องกับมาตรฐานของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น วัดโพธิ์แมนคุณารามที่เดิมมีสัดส่วนพื้นที่สีเขียวยั่งยืนเท่ากับ 3.76 เมื่อดำเนินการปลูกไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ให้ร่มเงาในบริเวณลานจอดรถเพียงอย่างเดียวจะสามารถช่วยให้มีพื้นที่สีเขียวยั่งยืนเพิ่มสูงขึ้นเป็นร้อยละ 20.33 โดยประมาณ

เอกสารอ้างอิง

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. **แผนปฏิบัติการเชิงนโยบายด้านการจัดการพื้นที่สีเขียวชุมชนเมืองอย่างยั่งยืน**, 2550

คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. **แผนแม่บทพื้นที่สีเขียวของกรุงเทพมหานคร.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2546.

ศูนย์บริการวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. **แผนการจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชนและพื้นที่สีเขียวในเมืองหลักจังหวัดนครราชสีมา.** กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539

ศิริวรรณ ศิลาพัชรนันท์และคณะผู้วิจัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. **โครงการจัดทำแผนการจัดการพื้นที่สีเขียวที่ยั่งยืนทางด้านระบบนิเวศน์ที่สมบูรณ์.** กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549

ภาควิชาภูมิทัศน์และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยแม่โจ้. **คู่มือการพัฒนาพื้นที่สีเขียว.** เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 2548.

สร้อยสุข พงษ์พูล. **แนวทางการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในเขตกรุงเทพมหานคร**, 2550

นธิดา กลัดสำเนียง. **การพัฒนาสวนสาธารณะในเขตพื้นที่ศูนย์กลางธุรกิจของกทม**. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2552

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้